

บทที่ 2

หลักการ แนวคิด และเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลเยาวชนและ ครอบครัวและการใช้ระบบผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและ ครอบครัว

1. แนวคิดของการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด

กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาโดยทั่วไป จะเคร่งครัดตามกระบวนการที่มี
บทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับ
ผู้ใหญ่ อันมีที่มาจากอิทธิพลของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ซึ่งมีแนวคิด
กฎหมายต้องชัดเจนทั้งฐานความผิดและบทลงโทษ ทุกคนต้องเท่าเทียมกันภายใต้บทบัญญัติของ
กฎหมาย และกฎหมายต้องกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับการก่ออาชญากรรม เพราะการ
ลงโทษเป็นมาตรการที่จำเป็นเพื่อข่มขวัญยับยั้งการกระทำความผิด และเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ การ
ที่จะต้องลงโทษนั้นเพราะถือว่าทุกคนทำอะไรลงไปโดยมีเจตจำนงอิสระ จึงควรพิจารณาลงโทษให้
เหมาะสมกับความผิดที่เขาได้กระทำลงไป³

ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี เป็นนักปรัชญาคอน
สำคัญที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ให้กำเนิดสำนักอาชญาวิทยาคลาสสิก ที่พัฒนาขึ้นมาจากปรัชญา
พื้นฐาน 3 ปรัชญา คือ⁴

1. ปรัชญาสัญญาประชาคม (Social contract Philosophy)
2. ปรัชญาลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarian Philosophy)
3. ปรัชญาฮิโดนิซึม (Hedonism Philosophy)

ซีซาร์ เบ็คคาเรีย ให้ทัศนะว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ “มีพร้อมด้วยเหตุผล” (Being
Rational) และมนุษย์มี “เจตจำนงอิสระ” (Free Will) กล่าวคือ มีความเป็นอิสระและมีสิทธิที่จะเลือก

³ ประเทือง ชนิผล อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา กรุงเทพมหานคร แสงจันทร์การพิมพ์ 2538 หน้า
121-122

⁴ ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญา
วิทยาชั้นสูง หน่วยที่ 6 นนทบุรี สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2555 หน้า 6 - 18

กระทำการหรือไม่กระทำการใดๆ ดังนั้น เมื่อมนุษย์ตัดสินใจทำอะไรลงไป ถือว่ามนุษย์ใช้เหตุผลดีแล้ว จึงย่อมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น และจะต้องได้รับการลงโทษให้สมกับลักษณะความผิดที่ได้กระทำไปและยังกล่าวไว้อีกว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ดังนั้น หากผู้ใดกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน ก็สมควรต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น เพื่อให้บุคคลทุกคนได้ทราบว่า พฤติกรรมประเภทใดเป็นความผิดและต้องรับโทษ การบัญญัติกฎหมายจึงต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนเพียงพอที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้

แนวคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นที่มาของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง ซึ่งนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาสำหรับผู้ใหญ่ โดยจะใช้วิธีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ให้บุคคลอื่นในสังคมกลัวเกรงโทษที่จะได้รับและไม่กล้ากระทำความผิด ซึ่งจะเป็นการยับยั้งและป้องกันมิให้การกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นอีกการลงโทษตามทฤษฎีเพื่อข่มขู่ยับยั้ง ไม่ได้คำนึงถึงแต่เฉพาะการลงโทษเพื่อข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและสังคมโดยรวมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ⁵

1. การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะ (Specific Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อยับยั้งไม่ให้เขากระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (Specific Prevention)

2. การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นตัวอย่างให้สังคมทั่วไปได้พบเห็นรับทราบ เพื่อที่จะได้เกรงกลัวโทษจากการกระทำผิดและไม่คิดที่จะกระทำความผิดเช่นนั้น ซึ่งอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการป้องกันโดยทั่วไป (General Prevention)

สำหรับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนนั้นมีทฤษฎีทางอาชญวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนหลายทฤษฎี ซึ่งในปัจจุบันมีทฤษฎีที่สำคัญ คือ⁶

1. ทฤษฎีโอกาสที่แตกต่าง (Different Opportunity Theory) ซึ่ง Richard Cloward และ Lloyd E. Ohlin ได้อธิบายไว้ว่า การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและโอกาส กล่าวคือ เด็กหรือเยาวชนที่ยากจนและพักอาศัยในแหล่งเสื่อมโทรม มักจะไม่

⁵เรื่องเดียวกัน หน้า 6 - 19

⁶จิตรา เพียรล้ำเลิศ “การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน” ใน *แนวการศึกษาอาชญาวิทยา กฎหมายอาญาและอาชญวิทยาชั้นสูง* หน่วยที่ 8 นนทบุรี : สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2554 หน้า 8 - 18

มีโอกาสพบเห็นแบบอย่างของคนที่ประสบความสำเร็จตามวิถีทางที่สังคมใดๆยอมรับ แต่กลับพบเห็นแบบอย่างของการกระทำความผิดทางอาญา จึงทำให้เด็กและเยาวชนมักเลือกปฏิบัติตามแบบอย่างที่ตนพบเห็น

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (Imitation Theory) ซึ่ง Garbriel Tard ได้อธิบายว่า การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนเกิดจากพฤติกรรมเลียนแบบ กล่าวคือ เด็กหรือเยาวชนเคยพบเห็น เรียนรู้ จดจำการกระทำความผิดทางอาญามาก่อน แล้วเกิดการปฏิบัติตามแบบพฤติกรรมนั้นๆ ในเวลาต่อมา

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ซึ่ง Edward H. Sutherland ได้อธิบายไว้ว่า การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นจากผลของความสัมพันธ์หรือคบหาสมาคมกับกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมของการกระทำความผิดทางอาญา โดยเรียนรู้ทัศนคติ เทคนิคและพฤติกรรมของการกระทำความผิดทางอาญาของกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม ตัวอย่างเช่น บุคคลในครอบครัว หรือเพื่อนสนิท เป็นต้น

4. ทฤษฎีตราหน้า (Symbolic Interaction Theory) ซึ่ง Frank Tannenbaum ได้อธิบายไว้ว่า การที่สังคมไม่ยอมเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาได้แก้ไขกลับตัว แต่กลับตอบโต้อย่างไม่เหมาะสมด้วยการตราหน้า เช่น การแสดงความรังเกียจ เหยียดหยามหรือไม่ยอมรับนั้น เป็นเรื่องที่มีได้ก่อให้เกิดผลดี แต่กลับเป็นการผลักดันเด็กหรือเยาวชนไปสู่ความชั่วร้าย และกระทำความผิดที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น

5. ทฤษฎีปฏิกิริยาของสังคม (Social Reaction Theory) หรือทฤษฎีตราบาป (The Labeling Theory) ซึ่ง Edward H. Sutherland และ Gabriel Tard ได้อธิบายไว้ว่า นิสัยหรือพฤติกรรมในการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้ตราบาป เมื่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นครั้งแรกต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และถูกปฏิบัติในฐานะเป็นอาชญากร อันเป็นการสร้างตราบาปติดตัวเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นตั้งแต่นั้นมารวมถึงการที่สังคมเป็นผู้ตราบาปโดยแสดงความหึงเหินรังเกียจ ไม่ให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข ทำให้ยิ่งส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นมีพฤติกรรมล่อลึงในการกระทำความผิดทางอาญาซ้ำหรือยิ่งรุนแรงขึ้น

ทฤษฎีตราบาป (The Labeling Theory) เป็นกลุ่มทฤษฎีอาชญาวิทยาที่มีมุมมองต่อสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างไปจากทฤษฎีอื่นโดยเชื่อว่าการศึกษาที่มองเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรรมหรือตัวอาชญากรเท่านั้นไม่สามารถทำให้เข้าใจปรากฏการณ์อาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้งจึงจำเป็นต้องศึกษาอาชญากรรมโดยมองที่ส่วนประกอบทางสังคมทั้งหมด (Entire Social Context) หรืออีกนัยหนึ่งคือ การศึกษา

อาชญากรรมจำเป็นต้องศึกษาจากปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นด้วยและรวมถึงปฏิกิริยาโต้ตอบจากหน่วยงานของรัฐต่อบุคคลและเหตุการณ์ที่ถูกกฎหมายบัญญัติว่าผิดกฎหมายแล้วนำมาวิเคราะห์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอาชญากรรมหรือการเบี่ยงเบนของบุคคลอย่างไรหรือไม่⁷

ประมาณปลายทศวรรษที่ 1980 ได้มีนักวิชาการหลายท่านนำแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีตราบาป (The Labeling Theory) มาผสมผสานกับทฤษฎีอื่นๆ เพื่ออธิบายในเรื่องของการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมในสังคม ซึ่งมีนักวิชาการที่นำเสนอทฤษฎีในแนวดังกล่าวนี้ที่สำคัญคือ จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite)

หนังสือที่แต่งโดย จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ที่ชื่อว่า Crime , Shame and Reintegration ได้อธิบายว่า พฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกหลายประการ หากแต่ว่าสังคมได้ดำเนินการลงโทษเท่ากับเป็นการทำให้บุคคลดังกล่าวเกิดความละอาย (Shaming) ซึ่งเป็นการส่งผลให้บุคคลนั้นได้สร้างจิตสำนึกในตนว่าเป็นอาชญากร และจึงมีพฤติกรรมดังกล่าวอีกต่อไปในอนาคต ซึ่ง จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ได้เรียกกระบวนการทางสังคมในลักษณะนี้ว่า เป็นการตีตราหรือทำให้เสียหน้า (Stigmatization) เท่ากับว่าเป็นการปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวกลับมามีพฤติกรรมสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมอีกต่อไป

จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ยอมรับว่า สาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมครั้งแรกมาจากปัจจัยภายในร่างกายและสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้น แต่ จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ไม่ได้ให้ความสนใจกับสาเหตุของพฤติกรรมครั้งแรกมากนัก กลับให้ความสนใจกับสาเหตุของพฤติกรรมครั้งต่อไปมากกว่า โดยนำเสนอว่า พฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลง ขึ้นอยู่กับกลไกควบคุมทางสังคม หากสังคมใดมีกระบวนการที่ตราหน้าหรือทำให้บุคคลได้รับความอับอาย บุคคลก็จะมีพฤติกรรมอาชญากรรมมากขึ้นและไม่สามารถแก้ไขได้ ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลมีการกระทำผิดและถูกดำเนินการโดยกระบวนการให้อภัยและยินดีรับบุคคลดังกล่าวนั้นกลับเข้ามาในสังคมโดยไม่ทำให้อับอาย บุคคลนั้นก็จะสำนึกผิดและจะเลิกพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นไปเอง

จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ยังเน้นย้ำว่า สาเหตุที่การตีตราหรือการตราบาปทำให้บุคคลที่กระทำความผิดได้รับความอับอาย ก็เนื่องจากว่า กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่

⁷ วิญญู แสงภู “การฟื้นฟู แก้ไขและป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” งานวิจัยการอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 10 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2550 หน้า 20

ไม่คำนึงถึงมนุษยธรรม เป็นการตีตราที่ตัวบุคคลโดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เกิดขึ้น และทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของตัวบุคคลที่ถูกตีตราไปเลย

จอห์น เบรทเวท (John Braitwaite) ได้นำเสนอวิธีการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดในรูปแบบที่พยายามทำให้บุคคลที่กระทำความผิดนั้น กลับมาเป็นบุคคลที่เคารพต่อกฎหมาย เคารพต่อกฎระเบียบของสังคมอีกครั้ง ด้วยวิธีการให้อภัย หรือทำให้บุคคลไม่รู้สึกละอาย (Reintegrative) โดยนำเสนอว่า หากสังคมใดเลือกใช้กระบวนการนี้ต่อบุคคลที่กระทำความผิดกฎหมาย ก็มีแนวโน้มที่จะมีสถิติในทางอาชญากรรมต่ำ ในทางตรงกันข้าม หากสังคมใดเลือกการลงโทษที่ทำให้อาชญากรรู้สึกอับอายและถูกกีดกันออกจากสังคม ก็จะทำให้อาชญากรดังกล่าวเหล่านั้นไปรวมตัวกันประกอบอาชญากรรมอีกต่อไป

6. ทฤษฎีการควบคุมสังคม (Social Control Theory) เป็นทฤษฎีที่ Travis Hirschi ได้ตั้งขึ้น โดยนำเสนอว่า บุคคลมีอิสระที่จะกระทำความผิดได้เมื่อความผูกพันกับระเบียบทางสังคมที่ยึดถือได้ถูกทำลาย ซึ่ง Travis Hirschi เชื่อว่า พฤติกรรมการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ทางครอบครัว (Family Interaction) กล่าวคือ หากเด็กและเยาวชนขาดการสนับสนุนจากครอบครัว เด็กและเยาวชนก็จะมีแนวโน้มไปสู่ความเป็นปฏิกิริยาต่อกฎหมาย (Law State in Conformity) ซึ่งจะนำเด็กและเยาวชนไปสู่การกระทำความผิดกฎหมายและนำไปสู่การคบหาสมาคมกับผู้ที่มีความประพฤติเบี่ยงเบนหรือสัมพันธ์ต่อการก่ออาชญากรรม⁸

7. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ซึ่ง Edwin Sutherland นักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่งในศตวรรษที่ 20 ได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในปี ค.ศ.1947 โดยมีหลักการสำคัญที่บุคคลจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาชญากรรม ดังนี้

1) พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้ในการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นตามกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

2) หลักการสำคัญของการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นเกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน

3) เมื่อพฤติกรรมอาชญากรรมได้รับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ก็จะรวมถึงเทคนิคในการกระทำความผิด และทิศทางเฉพาะของแรงบันดาลใจ แรงผลักดัน รวมถึงการใช้เหตุผลหรือทัศนคติในเรื่องของการกระทำความผิด

4) ทิศทางเฉพาะของแรงบันดาลใจและแรงผลักดัน จะถูกเรียนรู้โดยการทำให้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับกฎหมาย โดยที่ในบางสังคมบุคคลหนึ่งอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เห็นด้วยกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่อีกบุคคลอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมาย

⁸เรื่องเดียวกัน หน้า 19

5) หลักการสำคัญของการคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกัน คือ บุคคลจะกลายมาเป็นผู้กระทำความผิดเพราะว่าความเห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมายมีมากกว่าความเห็นด้วยต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย

6) การคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกันนั้น อาจจะแตกต่างกันในด้านระยะเวลา ด้านความถี่ของการคบหา การให้ความสำคัญและความเข้มข้นในการคบหา อันหมายถึงลักษณะของความแตกต่างกันของการคบหาสมาคมระหว่างพฤติกรรมอาชญากรรมและพฤติกรรมต่อต้านอาชญากรรม

7) กระบวนการของการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม โดยการคบหาสมาคมกับรูปแบบของอาชญากรรมและการต่อต้านอาชญากรรม จะมีความเกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานที่เหมือนกันกับการเรียนรู้ทั่วไป

8) ในขณะที่พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นการแสดงออกถึงความต้องการและค่านิยมทั่วไป พฤติกรรมต่อต้านอาชญากรรมก็จะมีความต้องการและค่านิยมเดียวกัน ตัวอย่างเช่น บุคคลทำการลักทรัพย์ก็เพื่อต้องการเงินเช่นเดียวกันกับกรรมกรที่ทำงานหนักเพื่อต้องการเงิน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า Edwin Sutherland ได้นำเสนอว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการที่บุคคลได้เรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม และมีความเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ละเมิดต่อกฎหมายนั้น ความผูกพันหรือการคบหาสมาคมกับบุคคลในสังคมจะสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และส่งเสริมสนับสนุนรวมทั้งความเห็นด้วยกับพฤติกรรมดังกล่าว เด็กและเยาวชนที่มีความผูกพันต่อกลุ่มเพื่อนที่เป็นคนดี ก็จะมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมที่ดีและมีความเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ถูกกฎหมาย ในทางตรงกันข้าม เด็กและเยาวชนที่มีความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนที่เป็นอาชญากร ก็จะมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดีและมีความเห็นด้วยกับพฤติกรรมอาชญากรรมอันละเมิดต่อกฎหมาย

ในส่วนของการกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดนั้น ได้ยึดตามแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) โดยมีแนวคิดว่าการกระทำของมนุษย์เกิดขึ้นโดยมีสิ่งอื่นมาชักจูง ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกหรือภายในร่างกายของมนุษย์เองที่บีบบังคับหรือบงการ เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์ก็ไม่ควรที่จะรับผิดชอบในการกระทำของตนทั้งหมด เพราะไม่มีทางเลือก สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีส่วนในการทำให้บุคคลกระทำความผิด ควรเข้ามามีส่วนรับผิดชอบแก้ไขด้วย และจะต้องหาวิธีดำเนินการอย่างไรกับอาชญากรเพื่อที่จะให้เขาสามารถกลับตนเป็นคนดี และสามารถกลับคืนสู่สังคมโดยอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุข เชื่อว่าผู้กระทำความผิดเปรียบเสมือนผู้ป่วยที่ต้องการการบำบัดรักษาแก้ไขฟื้นฟูจิตใจไม่ใช่การลงโทษ และต้องให้

เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล และเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต่างอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมซึ่งชักจูงไปสู่การกระทำผิดหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน⁹

สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ได้เน้นการศึกษาถึงมนุษย์เป็นรายบุคคลและถือว่าบุคคลไม่ได้ประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะสภาพสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะบุคคลนั้นมีความผิดปกติทางจิตที่ฝังอยู่ในสภาพทางกายด้วย ซึ่งสำนักนี้จะศึกษาทางชีววิทยาและจิตวิทยาว่าด้วยอาชญา หรือรูปแบบที่เรียกว่า คลินิก เนื่องจากการศึกษาดังกล่าวนั้น ได้เกิดขึ้นในห้องทดลองปฏิบัติการเหมือนกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ ยังได้มีการนำเอาแนววิชาต่างๆ เช่น จิตแพทย์และวิทยาศาสตร์ มาใช้อธิบายสาเหตุและปัญหาแห่งอาชญากรรม¹⁰

แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) นี้ เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี 3 ท่าน คือ ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) , ราฟเฟโล กาโรฟาโล (Raffaello Garofalo) และ เอนริโก เฟอร์รี (Enrico Ferri) โดยทั้งสามท่านได้เสนอแนวคิดโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำ ความผิดและการบังคับใช้กฎหมายว่า จะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของผู้กระทำความผิด เพราะการที่มนุษย์จะกระทำความผิดได้นั้นเกิดจากการที่มนุษย์ผู้นั้นถูกกดดัน และบีบคั้นจากแรงกดดันทางร่างกายและจิตใจรวมทั้งจากสภาพทางสังคม เช่น เกิดจากความบกพร่องทางพันธุกรรมทางกายภาพ หรือเกิดจากความยากจน การหมดโอกาสในสังคม และเกิดจากความกดดันทางด้านจิตใจ ซึ่งทำให้บุคคลผู้นั้นไม่มีโอกาสใช้เหตุผลในการพิจารณาถึงผลดี ผลเสียก่อนที่จะกระทำความผิด

สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) นี้จึงหันมาศึกษาตัวอาชญากรรมกว่าศึกษากฎหมาย เพราะถือว่า กฎหมายและรัฐเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่แล้ว สิ่งผิดปกติไม่สมบูรณ์นั้นอยู่ที่ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่กระทำการละเมิดต่อกฎหมาย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาว่าทำไมจึงมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และอะไรเป็นสาเหตุของการกระทำความผิดนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะอบรมแก้ไขผู้กระทำความผิดให้ปรับตัวเข้ากับสังคมและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวนี้ ทำให้มีการหันมาใช้กฎหมายในลักษณะที่มีผลต่อการผ่อนปรนต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไป และการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ไม่มุ่งในการข่มขู่ให้เข็ดหลาบ แต่จะเน้น

⁹ประเทือง ธนิยผล *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* กรุงเทพมหานคร แสงจันทร์การพิมพ์ 2538

หน้า 61 - 72

¹⁰พรหมกรณ์ พรหมเพ็ญ “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน” วิทยานพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2548 หน้า 16

การอบรมแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวกลับใจ ไม่กระทำความผิดอีกรวมทั้งสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้

ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) ซึ่งเป็นผู้นำของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ยังได้ให้ความเห็นอีกว่า การศึกษาเรื่องอาชญากรรมและการกระทำผิดควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษา โดยมุ่งเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรม และนำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไขการกระทำผิด ตลอดจนควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด

ดังนั้น ด้วยอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าวตลอดจนการที่เด็กหรือเยาวชนมีลักษณะที่แตกต่างกับผู้ใหญ่ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิด อีกทั้งเด็กหรือเยาวชนย่อมหย่อนต่อสติปัญญา หย่อนต่อความรู้สึกผิดชอบ หย่อนต่อการศึกษาอบรมและหย่อนต่อประสบการณ์ชีวิต ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ถูกบังคับหรือจูงใจให้กระทำความผิดได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ จึงทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด มีข้อแตกต่างกับกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป โดยใช้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู (Reformative Theory)

การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Reformative Theory) มีวัตถุประสงค์ดังนี้¹¹

1. เป็นการมุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจและค้นหาสาเหตุของการกระทำความผิด โดยเน้นที่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิดและสภาพแวดล้อม
2. เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้ที่กระทำความผิด มากกว่ามุ่งในการลงโทษ
3. เพื่อการทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับไปสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมนั้นอย่างเป็นปกติสุข

อนึ่ง ยังมีการนำทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation Theory) มาใช้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพิ่มเติมขึ้นอีกด้วย สำหรับในกระบวนการพิจารณาคดีนั้นยังมีบทบัญญัติให้มีการพิจารณาคดีเป็นความลับ มีการแยกห้องพิจารณาคดีออกไปต่างหาก มีบรรยากาศของการปรึกษาหารือมากกว่า ผู้พิพากษาไม่ต้องสวมครุยและไม่ต้องเคร่งครัดในกระบวนการพิจารณาเช่นทั่วไป เน้นวิธีการไปในทางค้นหามูลเหตุที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดแล้วดำเนินการแก้ไข ไม่ส่งเด็กหรือเยาวชนไปจำคุกในเรือนจำร่วมกับผู้ใหญ่ จัดให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพ ตลอดจนสั่งสอนและสงเคราะห์ให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเหล่านั้นกลับตัวเป็น

¹¹ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” ใน *แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาชั้นสูง* หน่วยที่ 6 นนทบุรี : สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2555 หน้า 6 - 29

พลเมืองดียิ่งกว่ามุ่งที่จะลงโทษแบบผู้ใหญ่ และมีการนำระบบผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีและให้ความช่วยเหลือแก่เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น

2. แนวคิดและเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัวเกิดจากอิทธิพลของหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งแนวคิดในการรับรองสิทธิเด็กได้เริ่มต้นขึ้นโดยนักกฎหมายสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) ได้เล็งเห็นว่า สิทธิเด็กเป็นสิทธิสากล (Universal Right) และเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Right) จะต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองเด็ดขาด ไม่มีข้อยกเว้นใดๆ อิทธิพลของแนวคิดดังกล่าวประกอบกับสังคมเริ่มหันมาให้ความสนใจกับปัญหาละเมิดสิทธิเด็ก และปัญหาการทารุณกรรมเด็ก มีส่วนผลักดันให้มีการประกาศ **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก (Declaration on the Rights of the Child)** ฉบับแรก ณ นครเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1924 (พ.ศ. 2467)¹² ซึ่งเป็นการประกาศว่า เด็กจำเป็นต้องได้รับอาหาร การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือ ถือว่าเด็กเป็นเป้าหมายที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 สหประชาชาติลงมติรับรอง **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)** เป็นการประกาศว่า **เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ รวมทั้งพึงได้รับการปกป้องคุ้มครองเป็นพิเศษ**

อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลทั้งสองฉบับก็มิได้รับรองว่า เด็กมีสิทธิในตัวเอง เด็กยังคงอยู่ในฐานะผู้รับบริการ (Passive) ไม่มีทั้งสิทธิในฐานะพลเมืองและสิทธิในทางการเมือง จนกระทั่งสหประชาชาติได้ประกาศ **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก** เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502 โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติยอมรับว่า เด็กย่อมมีสิทธิที่จะมีชื่อและได้สัญชาติจากการเกิด¹³ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติมีความเห็นร่วมกันว่า เด็กมีสิทธิของตนเอง และในข้อ 2 ของปฏิญญาดังกล่าวยังมีว่า

“เด็กมีความสำคัญมาก ควรได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ดังนั้น เมื่อเด็กกระทำผิด จึงไม่ควรถูกลงโทษแบบเดียวกับผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะเด็กกระทำผิดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือเป็นเพราะสภาพแวดล้อมและปัจจัยอื่นๆ บีบบังคับ เช่น ความยากจนทำให้เด็กต้องลักขโมยคบเพื่อน ถูกหลอก ถูกชักชวนให้เสพยาเสพติด จนถูกจับในที่สุด เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นที่ยอมรับ

¹²วิชา มหาคุณ ศาลเยาวชนและครอบครัว ตามแนวคิดสากล ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

กรุงเทพมหานคร 2540 หน้า 17-18

¹³เรื่องเดียวกัน หน้า 14

โดยทั่วไปในปัจจุบันแล้วว่า ความผิดที่เด็กกระทำนั้น แตกต่างกับความผิดที่ผู้ใหญ่ทำ ทั้งในแง่เจตนาและการกระทำ”¹⁴

แม้ปัญญาสากดังกล่าวข้างต้นจะไม่มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็ป็นปัจจัยธรรมชาติทางการเมืองระหว่างประเทศที่ผลักดันให้ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนเยี่ยงมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีอย่างเสมอภาคกัน

การยอมรับในสิทธิของเด็ก ส่งผลให้ที่ประชุมสภาองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำ ครั้งที่ 6 ที่จัดขึ้น ณ กรุงคารากัส ประเทศเวเนซุเอลา เมื่อปี พ.ศ. 2523 วางหลักเกณฑ์ขึ้นพื้นฐานสำหรับการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน และผลักดันคณะกรรมการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ในสังกัดของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม ให้จัดทำกฎขึ้นตามหลักเกณฑ์นั้น ต่อมาคณะกรรมการชุดดังกล่าวข้างต้นได้ร่างกฎเสนอต่อที่ประชุมเตรียมการระดับภูมิภาค ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 14 ถึง 18 พฤษภาคม 2527 จนได้รับการแก้ไขและยอมรับในหลักการ หลังจากนั้น สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมได้นำร่างกฎนั้นเสนอในการประชุมสภาองค์การสหประชาชาติ ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2528 เพื่อเป็นกฎอันเป็น มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (*United Nations Standard Minimum Rules for The Administration of Juvenile Justice*) ซึ่งรู้จักกันในนาม กฎแห่งกรุงปักกิ่ง (**The Beijing Rule**)¹⁵ ที่ประชุมให้ความเห็นชอบในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2528 และเสนอต่อสมัชชาใหญ่เพื่อลงมติ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ซึ่งสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การยอมรับและผนวกกฎดังกล่าวไว้ในมติที่ 40/2533 เพื่อให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตาม รวมทั้งประเทศไทยก็เป็นสมาชิกอยู่ด้วยเช่นกัน

กฎแห่งกรุงปักกิ่ง (**The Beijing Rule**) วางแนวคิดและหลักปฏิบัติทั่วไปที่ดีในการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กไว้ 30 ข้อ ส่วนที่เป็นหลักในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจำเลยในคดีอาญาได้แก่

¹⁴ ประเทือง ธนิยผล *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* กรุงเทพมหานคร แสงจันทร์การพิมพ์ 2538 หน้า 121-122

¹⁵ วิภา มหาคุณ *ศาลเยาวชนและครอบครัว ตามแนวคิดสากล ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง* กรุงเทพมหานคร 2540 หน้า 129

1) ระบบความยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนควรเน้นถึงความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน และให้เกิดความมั่นใจว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน จะได้สัดส่วนกับสภาพแวดล้อมทั้งของผู้กระทำความผิดและความผิดที่ได้กระทำลงไป (ข้อ 5)

2) การจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนควรกำหนดขึ้นหลังจากที่มีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และควรจะจำกัดให้น้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ [ข้อ 17.1 (ข) และบันทึกเพิ่มเติม ระบุว่า ควรให้มีการคุมประพฤติให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ โดยผ่านวิถีทางรอกการกำหนดโทษ รอกการลงโทษ คำสั่งและข้อกำหนดต่างๆ]

3) ไม่ควรวางข้อกำหนดตัดอิสรภาพส่วนบุคคล เว้นแต่เด็กและเยาวชนต้องคดีที่ได้กระทำความรุนแรงเกี่ยวกับกรณีทำร้ายผู้อื่น หรือกระทำความผิดร้ายแรงเป็นอาชญากรรม และไม่มีหนทางแก้ไขด้วยวิธีอื่นที่เหมาะสม [ข้อ 17.1 (ค)]

4) ไม่ควรวางข้อกำหนดประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมใดที่กระทำโดยเด็กและเยาวชน (ข้อ 17.2)

5) เด็กและเยาวชนไม่ควรถูกลงโทษทางร่างกาย (ข้อ 17.3)

6) ควรมีมาตรการหลากหลายในการวางข้อกำหนดเพื่อให้ผู้มีอำนาจเลือกที่จะหลีกเลี่ยงการใช้สถานกักกัน และมีมาตรการบางอย่างที่สามารถใช้คู่กันได้ เช่น การเอาใจใส่ดูแล การแนะแนว การเฝ้าดูอย่างใกล้ชิด การคุมประพฤติ การปรับ การชดเชยค่าเสียหาย การชดเชยกลับคืน การใช้คำตอตอบแทน คำสั่งให้เข้ารับการบำบัด คำสั่งให้ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ คำสั่งให้เข้ารับการปรึกษาแบบกลุ่ม หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน คำสั่งให้รับการดูแลพยาบาล ให้พักอาศัยอยู่ในชุมชนและอยู่ในสถานที่ให้การศึกษา หรือคำสั่งอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (ข้อ 18.1)

7) ไม่ควรแยกเด็กและเยาวชนออกจากการปกครองดูแลของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะแยกบางส่วนหรือแยกออกอย่างสิ้นเชิง นอกจากสถานการณ์แห่งคตินั้นทำให้จำเป็นต้องทำ (ข้อ 18.2)

8) การส่งเด็กและเยาวชนเข้าสถานฝึกอบรมแบบปิด ควรจัดเป็นหนทางสุดท้ายของการวางข้อกำหนดและให้อยู่ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น (ข้อ 19)

9) ควรขอรับรองอาสาสมัคร หน่วยงานอาสาสมัคร สถาบันในท้องถิ่นและทรัพยากรอื่นๆของชุมชนให้เข้ามาช่วยแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยใช้สภาพแวดล้อมของชุมชนและให้อยู่ในหน่วยของครอบครัวเท่าที่จะเป็นไปได้ (ข้อ 25)

10) วางหลักเบื้องต้นในการบำบัดแก้ไขโดยใช้สถานฝึกอบรมแบบปิด การปล่อยตัวจากสถานฝึกอบรมแบบปิดอย่างมีเงื่อนไข และส่งเสริมให้มีสถานที่แบบกึ่งสถานอบรมแบบปิด เช่น บ้านกึ่งวิถี บ้านที่มีการเรียนการสอน ศูนย์ฝึกอบรมแบบไปเช้ากลับเย็นและอื่นๆ การจัดการที่เหมาะสมจะช่วยให้เด็กและเยาวชนปรับตัวกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเหมาะสม (ข้อ 26 ถึง 29)

จะเห็นได้ว่า ตามกฎที่ยกมาข้างต้นนั้น ไม่สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกใช้วิธีลงโทษทางอาญาอย่างเข้มงวด หรือแยกเด็กและเยาวชนออกจากครอบครัว เว้นแต่การกระทำความผิดรุนแรงและไม่มีวิธีการอื่นที่เหมาะสมแก่เด็กหรือเยาวชนนั้น อย่างไรก็ตามหากจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีควบคุมตัว กฎดังกล่าวก็ยังส่งเสริมให้อาใจใส่ดูแล อบรมสั่งสอน ให้การศึกษา ฝึกหัดอาชีพ บำบัดรักษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในที่สุด

สหประชาชาติยังได้วางกฎเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพิ่มเติมอีกคือ กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ (United Nations Rules for the Protection of Juvenile Deprived of Their Liberty)¹⁶ ซึ่งกฎดังกล่าวนี้จะเกี่ยวข้องกับแนวทางในการคุ้มครองสวัสดิภาพและสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งให้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ตลอดจนการจัดบริการสังคมซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญที่เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีการระบุถึงการสนับสนุนในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความปลอดภัย ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนโดยการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต ส่วนการลิดรอนเสรีภาพของเด็กและเยาวชนนั้นควรเป็นวิธีการสุดท้าย และต้องใช้ระยะเวลาที่สั้นที่สุด รวมถึงการให้มีการปล่อยตัวเด็กและเยาวชนก่อนกำหนด การจัดบริการสังคมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การดูแลเด็กและเยาวชนในสถานควบคุม และการเตรียมความพร้อมให้เด็กและเยาวชนกลับสู่สังคมได้ด้วยดี

คำว่า “การลิดรอนเสรีภาพ” ตามกฎนี้ หมายถึงรูปแบบหรือวิธีการของการควบคุมอย่างหนึ่งอย่างใด ในสถานที่ที่มีการควบคุมบุคคลที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐหรือโดยเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวนี้ เป็นสถานที่ที่บุคคลจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปโดยอิสระหรือตามอำเภอใจ แต่จะออกไปได้ก็โดยคำสั่งของศาล หรือของผู้บริหาร หรือของผู้มีอำนาจหน้าที่ในหน่วยงานหรือสถานทีนั้น

กฎดังกล่าวนี้ ยังได้ระบุถึงเด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมในระหว่างการจับกุมหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาคดีว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมในระหว่างการจับกุมหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาคดีนั้น เป็นผู้บริสุทธิ์และจะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้บริสุทธิ์ การควบคุมก่อนการพิจารณาคดีหรือการจำกัดสภาพแวดล้อมจะต้องได้รับการพยายามหลีกเลี่ยงเป็นพิเศษเท่าที่จะทำได้ และต้องพยายามดำเนินการโดยใช้มาตรการที่เป็นทางเลือกต่างๆ ก่อนมีการนำมาตราการในการป้องกันการกักขังมาใช้ ขณะเดียวกัน ศาลคดีเด็กและเยาวชนตลอดจน

¹⁶พรหมกรณ์ พรหมเพ็ญ “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน” วิทยานพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2548 หน้า 78

พนักงานสอบสวนจะต้องให้ความสำคัญสูงสุดในการช่วยให้การดำเนินคดีต่างๆสามารถดำเนินการได้โดยเร็วที่สุด เพื่อให้ระยะเวลาของการกักขังควบคุมนั้นสั้นที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ และผู้ที่ถูกกักขังหรือควบคุมในระหว่างรอการพิจารณาคดี จะต้องถูกแยกออกจากเด็กและเยาวชนที่ถูกตัดสินพิพากษาว่ากระทำความผิดแล้ว”

แนวคิดสากลข้างต้นได้มีการพัฒนาต่อไป โดยในปี พ.ศ. 2523 องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ UNICEF (United Nations Children’s Fund) ได้พัฒนานำหลักการต่างๆ มารวบรวมไว้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญา คือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก CRC (Convention On the Rights of the Child)¹⁷ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยวางหลักปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับเด็ก มีบทบัญญัติทั้งหมด 54 ข้อ มีหลักการสำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่างๆ คิดตัวมาตั้งแต่เกิดและประเทศสมาชิกของอนุสัญญาลบับนี้ต้องดำเนินมาตรการต่างๆเพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่ และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญา ซึ่งได้รับการยอมรับทั่วโลกว่า ข้อกำหนดต่างๆ ในอนุสัญญาเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลคุ้มครองเด็ก และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2533 เป็นกฎหมายระหว่างประเทศผูกพันรัฐภาคีที่ให้การรับรอง รวมทั้งประเทศไทยซึ่งเข้าเป็นภาคีสมาชิกตั้งแต่วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2535 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

ในปี พ.ศ. 2533 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศอีก 2 ฉบับ ในรูปแบบของพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol on the involvement of Children in Armed Conflict) และ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol on the Sale of Children , Child Prostitution and Child Pornography)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก CRC (Convention On the Rights of the Child) มีหลักสำคัญ 2 ประการคือ

1) สิทธิของเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องของรัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญานี้ใช้คำว่า “สิทธิติดตัว” (Inherent Rights) ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็ก หรือละเมิดสิทธิของเด็กได้

¹⁷วิชา มหาคุณ ศาลเยาวชนและครอบครัว ตามแนวคิดสากล ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

2) ในการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก จะต้องคำนึงถึงสิทธิของเด็กและที่สำคัญที่สุดคือ ต้องยึดถือ “หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก” (The best interest of the child) เป็นข้อพิจารณาในการดำเนินการ

ในการเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองเด็กที่ประเทศเหล่านั้นจะต้องยกระดับมาตรฐานของตนเองขึ้นให้เท่ากับที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ หรือสูงกว่านั้น ส่วนประเทศที่มีการคุ้มครองที่สูงกว่าที่อนุสัญญานี้กำหนดไว้ก็จะได้รับการยกย่องและกระตุ้นให้มีการพัฒนาการคุ้มครองเด็กให้สูงขึ้น สาเหตุที่กล่าวว่าเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิกนั้น เพราะว่าการคุ้มครองเด็กอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำของอนุสัญญานี้เป็นการประกันว่า เด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจรัฐนั้นจะได้มีอัตราการอยู่รอดที่สูงขึ้น ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในระดับที่เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถ และมีสุขภาพกายแข็งแรงมีสุขภาพจิตที่ดี เด็กต้องไม่ถูกนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควร ซึ่งขัดขวางการพัฒนาการทางด้านการศึกษาของเด็กและต้องไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบ ไม่ว่าในการค้าประเวณี ในการใช้ประโยชน์ทางเพศหรือทางด้านอื่นๆ อันเป็นการทำลายชีวิตและอนาคตเด็กโดยตรง

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้ ยังได้กำหนดพันธกรณีให้ประเทศภาคีสมาชิกคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยแยกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1) สิทธิในชีวิตและการอยู่รอดหมายถึง สิทธิของเด็กที่คลอดออกมาแล้วจะต้องมีชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย รัฐภาคีจะต้องรับรองว่า เด็กทุกคนมีสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดในการที่จะมีชีวิต และรัฐภาคีต้องรับประกันในการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็กอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูไม่ว่าโดยบิดามารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต โดยมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอตามฐานะ หากครอบครัวไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือทันที เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านสุขอนามัยให้พ้นจากโรคภัยต่างๆ ที่จะทำให้เด็กเสียชีวิตหรือพิการ การบริการด้านสาธารณสุขอื่นๆ ที่มีอยู่อาศัยไม่ถูกทอดทิ้งให้เป็นเด็กเร่ร่อน มีสิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด มีสิทธิที่จะมีชื่อและสิทธิที่จะได้มีสัญชาติ รัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่งไม่ว่าสัญชาติของบิดาหรือของมารดา หรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิด

รัฐภาคีจะต้องให้หลักประกันว่า เด็กจะต้องไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยไม่ได้รับความยินยอม เว้นแต่การแยกเด็กนั้นจะเป็นไปตามกฎหมายโดยศาลและเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องแยกเด็กออกมาเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง ในการที่รัฐภาคีอนุญาติให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รัฐจะต้องให้หลักประกันว่า ประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในเรื่องของ

การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม และจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ไม่ให้เด็กถูกทำร้าย หรือถูกนำไปใช้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในด้านต่างๆ โดยอาศัยใช้การรับบุตรบุญธรรมมาบังหน้า

2) สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครองหมายถึง สิทธิที่เด็กจะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นความคุ้มครองจากการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ รวมถึงการล่วงละเมิดทางเพศ หรือการคุ้มครองจากการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆจากเด็ก เช่น การค้าประเวณีเด็ก การขายเด็ก การนำเด็กไปใช้ในการขูดทอน รัฐภาคีจะต้องมีการห้ามการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่าอายุขั้นต่ำที่กฎหมายของรัฐนั้นอนุญาตให้ทำงานได้ ซึ่งกฎหมายแรงงานของไทยในปัจจุบันกำหนดห้ามเด็กที่มีอายุยังไม่เกิน 15 ปี บริบูรณ์ทำงาน ส่วนเด็กที่มีอายุเกิน 15 ปีและทำงานได้นั้น ต้องเป็นงานที่ไม่ใช่งานอันตราย ไม่ขัดขวางการศึกษาของเด็ก ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ ศีลธรรมหรือพัฒนาการทางสังคมของเด็ก รัฐภาคียังต้องให้ความคุ้มครองเด็กจากการใช้สารเสพติดในทุกรูปแบบ คุ้มครองเด็กจากการถูกนำไปใช้ในการสูบบุหรี่หรือสูดดมยา และในกรณีที่เด็กตกเป็นผู้ต้องหา เด็กจะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยความทารุณโหดร้าย หรือไรมนุษยธรรม ตลอดจนเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องไม่ถูกลงโทษโดยการประหารชีวิตหรือการจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว เด็กที่ถูกจับกุม กักขังหรือควบคุมตัว จะต้องถูกแยกจากผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันการเรียนรู้ถ่ายทอดพฤติกรรมจากนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่ รวมทั้งเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เด็กถูกข่มเหง รังแก หรือตกอยู่ในอิทธิพลของนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่ และเด็กที่ถูกจับกุมหรือกักขังควบคุมตัวนั้นจะต้องได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายหรือด้านอื่นๆ โดยเร็วที่สุด นอกจากนั้นเด็กที่เป็นเหยื่อจากการถูกทอดทิ้ง การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือการทำร้ายหรือการล่วงละเมิด หรือการถูกลงโทษด้วยความโหดร้ายทารุณไรมนุษยธรรม ต้องมีสิทธิที่จะได้รับการฟื้นฟูและเยียวยาต่อสภาพร่างกาย จิตใจ รวมทั้งให้กลับคืนสู่สังคมได้ด้วยดี

3) สิทธิในการพัฒนาเป็นสิทธิในการพัฒนาตนเองของเด็ก โดยเน้นทั้งด้านการพัฒนาทางร่างกาย และการพัฒนาทางสติปัญญา โดยเน้นที่การที่เด็กจะต้องได้รับการเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ศีลธรรม และทางสังคม เด็กมีสิทธิได้รับการศึกษาเพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถทางร่างกาย และจิตใจของเด็ก พัฒนาความคิดให้เด็กมีความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อันเป็นการเตรียมเด็กให้มีชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยจิตสำนึกที่เข้าใจในสันติภาพในมิตรภาพของมนุษย์ รวมทั้งให้ความเคารพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเคารพต่อบิดามารดา วัฒนธรรมทางภาษา และค่านิยมของตนเองหรือของผู้อื่น เด็กจะต้องมีสิทธิในการศึกษาบนพื้นฐานที่จะต้องให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมให้

ทั่วถึงโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และต้องส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในระดับชั้นมัธยมให้มีรูปแบบที่หลากหลายรวมทั้งการศึกษาในทางวิชาชีพด้วย

รัฐภาคีจะต้องจัดให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันตามความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และต้องจัดมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนโดยสม่ำเสมอและลดจำนวนเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน ในส่วนของเด็กที่มีความพิการในรูปแบบต่างๆ รัฐภาคีต้องจัดให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับเด็กปกติด้วย

4) สิทธิในการมีส่วนร่วมหมายถึง สิทธิที่เน้นถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กโดยเสรีในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก รัฐภาคีต้องดำเนินการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นรวมทั้งต้องให้น้ำหนักความสำคัญต่อความคิดเห็นนั้นตามสมควรแก่อายุและวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมและการบริการที่มีผลกระทบต่อเด็ก กล่าวคือ เด็กจะต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด มีสิทธิในการแสดงออกรวมถึงอิสระในการแสวงหา การได้รับหรือส่งต่อข้อมูลและความคิดในทุกรูปแบบ ในทุกประเภทสื่อ เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพทางความคิดทางศาสนา รวมทั้งการที่จะสมาคมโดยสงบ เด็กมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดี

จากแนวคิดดังกล่าวที่ต้องการให้เด็กได้รับการปกป้องให้ปลอดภัยดังกล่าว จึงมีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อเด็กและเยาวชน โดยแยกเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากผู้ใหญ่ที่กระทำผิด ทำให้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนในประเทศต่างๆ ทั่วโลกโดยประเทศสวีเดนและแลนด์เป็นประเทศแรกของโลกที่จัดให้มีการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ ในปี พ.ศ. 2405 และประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่สองที่มีการใช้วิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนขึ้น โดยเฉพาะที่รัฐ Massachusetts Chicogo ในปีพ.ศ.2412 สำหรับศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีลักษณะเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งแรกของโลกคือศาลเยาวชนและครอบครัวที่ Cook Country เมือง Chicogo รัฐ Illinois สหรัฐอเมริกาซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคมพ.ศ. 2442 โดยมีแนวคิดในการทำงานแตกต่างจากศาลอื่น เพราะในทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาถือว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เกิดเพราะความหลงผิด ทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยความเบาปัญญาและอ่อนแอด้านจิตใจ แต่สามารถแก้ไขฟื้นฟูให้กลับเป็นคนดีได้ จึงไม่ควรปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงอาชญากร เพราะเท่ากับเป็นการผลักดันให้เขาถลำลึกไปสู่ความชั่วร้าย จนยากที่จะกลับคนเป็นคนดีได้ และเมื่อเติบโตใหญ่ จะกลายเป็นอาชญากรที่มีสันดานชั่วร้ายจริงๆ¹⁸

¹⁸ ประเทือง ธนียผล *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* กรุงเทพมหานคร แสงจันทร์การพิมพ์ 2538 หน้า 120

นอกจากนี้ ศาลเยาวชนและครอบครัวของสหรัฐอเมริกา ยังมีแนวคิดที่ว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นควรได้รับการปกป้องแก้ไขความประพฤติกว่กว่าจะได้รับการแก้แค้นโดยการลงโทษตามอุดมคติเก่าๆ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวมีต้องเน้นเรื่องที่จะต้องพิจารณาว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่ แต่ศาลจะต้องเน้นในเรื่องของการค้นหาสาเหตุทางการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนว่ามาจากเหตุอะไรบ้าง เพื่อให้ทราบว่าทำไมเด็กหรือเยาวชนนั้นจึงกระทำความผิด และหาวิธีการแก้ไขสาเหตุดังกล่าวนี้โดยใช้วิธีการที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดกับสภาพของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายๆ ไป ทั้งนี้ เพื่อต้องการช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดให้พ้นจากการเป็นคนชั่วและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมต่อไป ผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องกระทำตนเป็นเสมือนพ่อแม่มากกว่าที่จะเป็นผู้ตัดสินคดี และในการพิจารณาคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด หากผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนไม่สามารถหาทนายความได้ ศาลต้องแต่งตั้งทนายความให้ด้วย การพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยไม่เปิดเผยและต้องเก็บสำนวนคดีต่างๆ อย่างเป็นความลับ และก่อนที่จะพิจารณาคดีพนักงานคุมประพฤติจะต้องสืบเสาะประวัติสิ่งแวดล้อมของเด็กและเยาวชน และประมวลขึ้นเป็นข้อเท็จจริง ต้องนำวิธีการต่างๆทางวิทยาศาสตร์ว่าด้วยพฤติกรรมมาใช้ในการวินิจฉัยปัญหาของเด็กและเยาวชน และต้องเลือกวิธีการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ให้ได้ผลในการแก้ไขความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายๆ ไป

หลักการของศาลเยาวชนและครอบครัวของสหรัฐอเมริกา คือ การรับหน้าที่เป็นผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง โดยผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องทำตัวในลักษณะเข้าข้างเด็กหรือเยาวชนนั้นทันทีในเบื้องต้นโดยไม่ใส่ใจกับพฤติกรรมที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด แต่จะพุ่งเล็งถึงพฤติการณ์และความเป็นมาของเด็กหรือเยาวชนนั้นมากกว่าที่จะพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นได้กระทำความผิดนั้นจริงหรือไม่ และจะพิจารณาลงโทษอย่างไร อันเป็นหลักการที่คล้ายกันกับกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ถือว่าศาลเป็นบิดามารดาสุดท้ายของเด็กและเยาวชน¹⁹

ซึ่งหลักการและแนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับและใช้กันทุกประเทศ แนวคิดนี้ทำให้นานาประเทศปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแตกต่างจากผู้ใหญ่กระทำความผิด โดยมุ่งไปในทางให้การสงเคราะห์อบรม แก้ไข แทนการลงโทษอาญา โดยหวังให้เด็กและเยาวชนได้รับการเลี้ยงดู ควบคุม

¹⁹พรหมกรณ์ พรหมเพ็ญ “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน” วิทยานพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2548 หน้า 43

และกวดขันทางวินัยเท่าที่จำเป็นและตามควรแก่กรณี โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชน พร้อมกับคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมพร้อมกันไปด้วย

สำหรับในประเทศไทยนั้นการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ขึ้นมาบังคับใช้นั้นก็ด้วยเหตุผลดังที่มีในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว คือ “โดยที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนมีบทบัญญัติที่ไม่เหมาะสมหลายประการเช่น มิได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการเปรียบเทียบปรับคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ศาลไม่อาจควบคุมการสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวของผู้อำนวยการสถานพินิจได้อย่างเต็มที่ ไม่มีบทบัญญัติที่เร่งรัดให้พนักงานสอบสวนรีบส่งสำนวนการสอบสวนเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาล และศาลไม่อาจแต่งตั้งบุคคลภายนอกมาเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติได้ นอกจากนี้ การพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับครอบครัวเป็นอำนาจของศาลธรรมดา โดยไม่มีวิธีการเป็นพิเศษที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองสถานภาพของการสมรส สามี ภรรยาและบุตร ได้อย่างเต็มที่สมควรปรับปรุงวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้การช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้าทั้งให้คดีเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคดีเด็กและเยาวชนได้รับการพิจารณาในศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดา โดยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นแทนศาลคดีเด็กและเยาวชน เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชนตลอดจนลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”²⁰

เมื่อพิจารณาจากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แล้ว จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นแทนศาลคดีเด็กและเยาวชน มี 5 ประการ คือ

1) ให้มีการปรับปรุงวิธีพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเกี่ยวกับคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า

²⁰“พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534” (2534, 22 พฤศจิกายน) ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 108 ตอนที่ 203 ก. หน้า 67

- 2) เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ซึ่งเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อนเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับคดีเด็กและเยาวชน ได้รับการพิจารณาคดีในศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไป
- 3) เพื่อกำหนดให้มีวิธีการพิเศษที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสและคุ้มครองสามี ภรรยาและบุตรได้อย่างเต็มที่
- 4) เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชน
- 5) เพื่อลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัว และปัญหาของเด็กและเยาวชนอันเกิดจากการที่ครอบครัวไม่ปกติสุขหรือแตกแยก²¹

จากเจตนารมณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีวิธีพิจารณาคดีพิเศษแตกต่างจากศาลธรรมดา โดยผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวต้องเป็นผู้มีอรรถาธิบายและมีความประพฤติเหมาะสมที่จะปกครองและอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน และเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว รวมถึงการกำหนดให้มีการนำระบบผู้พิพากษาสมทบเข้าร่วมในการพิจารณาคดี โดยเห็นว่าผู้พิพากษาอาจพิจารณาวิธีการหรือแนวคิดที่มุ่งมั่นหรือมองปัญหาไปในด้านตัวบทกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว โดยลืมนำถึงปัญหาเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชน กฎหมายจึงได้บัญญัติให้มีผู้พิพากษาสมทบร่วมพิจารณาคดีด้วย เพื่อต้องการให้บุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่พนักงานกฎหมายได้มีโอกาสมองปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดนั้น โดยพิจารณาจากสาเหตุและหาแนวทางแก้ไขตามสภาพและความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วไป อันจะช่วยให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการมีคำพิพากษาหรือคำสั่งหาแนวทางแก้ไขที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ได้

และในเวลาต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ขึ้นมาบังคับใช้ โดยมีเหตุผลคือ “โดยที่ปัจจุบันได้มีการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม โดยมีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่และโครงสร้างใหม่ ประกอบกับสมควรปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็กเยาวชนสตรี

²¹ สุวิทย์ พรพานิข สภาปัญหาและแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อรองรับการบริหารงานในศาลเยาวชนและครอบครัวทั้งระบบ งานเอกสารวิชาการส่วนบุคคลการอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 12 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552 หน้า 5

และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้²²

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ฉบับใหม่นี้ ยังคงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ฉบับ พ.ศ. 2534 แต่เพิ่มแนวทางและปรับปรุงแก้ไขวิธีการต่างๆ ซึ่งสามารถพิจารณาให้ได้ถึงเจตนารมณ์ของศาลเยาวชนและครอบครัวที่ต้องการเน้นแนวทางในการแก้ไขและบำบัดรักษาเด็กและเยาวชนที่ต้นเหตุแห่งการกระทำผิด โดยจะต้องทำการค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำผิด และแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดนั้น และมุ่งเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่หลงกระทำผิดในทางอาญาให้กลับตนเป็นคนดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษ โดยยึดหลักที่ให้คำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน ที่ควรจะได้รับ การฝึกอบรมสั่งสอนเป็นสำคัญ และในการพิพากษาคดีอาญานั้นให้ศาลคำนึงถึงบุคคลิกลักษณะ สุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างเป็น คนๆ ไป และการลงโทษหรือเปลี่ยนโทษ หรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชน ก็ต้องให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำผิดร่วมกัน²³ ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถแก้ไขเด็กและเยาวชนที่ประพฤติดีหรือกระทำผิด ให้ประพฤติหรือกลับตนเป็นคนดีได้ อาชญากรที่จะเกิดขึ้นในภายหน้าก็ย่อมจะลดจำนวนลง และเป็นผลให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีสวัสดิภาพและความปลอดภัย

ส่วนในทางแพ่งก็มีวิธีพิเศษที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองสถานภาพของการสมรส สามี ภรรยาและบุตรได้อย่างเต็มที่ โดยมีหลักการสำคัญในการคดีพิจารณาคดีครอบครัวด้วยการพยายาม ลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข การพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความในคดีซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ได้ตกลงประนีประนอมกันอย่างเต็มที่ โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตสมรสร่วมกันต่อไปเพื่อประโยชน์ของบุตร และหากไม่สามารถปรองดองกันได้ ก็ต้องพยายามทำให้เกิดความเสียหายต่อสวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กให้น้อยที่สุด

²²“พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553” (2553, 22 พฤศจิกายน) ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 127 ตอนที่ 72 ก หน้า 73

²³รัฐจิราภรณ์ จุณณานนท์ บทบาทผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว วิจัยหลักสูตรการ ป้องกันราชอาณาจักรรัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 4, พ.ศ. 2534-2535 หน้า 19

ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุก รูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women) และกฎแห่งกรุงปักกิ่ง (The Beijing Rule) ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงาน ยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนด้วย

3. หลักการของการนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว

ในระบบกฎหมายไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอน ลอว์ (Common Law) หรือ ประเทศที่ใช้ระบบซีวิล ลอว์ (Civil Law) ต่างก็เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรมทั้งสิ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญแล้วในทางประชาธิปไตย แต่รูปแบบ อาจแตกต่างกันไปตามที่มาและเหตุผลทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ ในประเทศที่ใช้ระบบ กฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) จะมีรูปแบบศาลที่มีกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบ คณะลูกขุน (Jury) โดยคณะลูกขุนจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเป็นผู้ที่ใช้ดุลพินิจในการ วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ส่วนผู้พิพากษาจะเป็นผู้ควบคุมระบบการสืบพยานใน ศาลและแจ้งข้อกฎหมายรวมทั้งอธิบายข้อกฎหมายเกี่ยวกับข้อกล่าวหาที่โจทก์ฟ้องจำเลยให้แก่คณะ ลูกขุนเมื่อได้สืบพยานเสร็จสิ้นแล้ว และผู้พิพากษาต้องสรุปพยานหลักฐานและชี้แนะประเด็นให้แก่ คณะลูกขุนวินิจฉัยและทำการชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีนั้น ผู้พิพากษาต้องอธิบายให้ถูกต้องและ ชัดเจนด้วยว่า คู่ความใดมีหน้าที่ต้องนำสืบในข้อใด เพราะหากทำให้คณะลูกขุนเข้าใจผิดพลาด ก็จะทำให้ศาลสูงอาจยกคำพิพากษาของศาลล่างได้ ดังนั้น ในระบบศาลที่มีลูกขุนนี้ ลูกขุนมีหน้าที่ให้ ความเห็นว่า การกระทำของจำเลยนั้นผิดหรือไม่ผิด (Guilty or Not Guilty) ส่วนจะลงโทษจำเลย อย่างไร ด้วยอัตราโทษเท่าใดนั้นเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา หากลูกขุนมีคำวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำ ความผิด ผู้พิพากษาก็จะกำหนดอัตราโทษตามฐานความผิดที่จำเลยสมควรได้รับ แต่ถ้าลูกขุนมีคำ วินิจฉัยว่าจำเลยไม่มีความผิด ศาลก็ต้องปล่อยตัวจำเลยให้เป็นอิสระต่อไป

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิล ลอว์ (Civil Law) โดยปกติจะใช้รูปแบบศาลที่ มีผู้พิพากษาอาชีพเพียงอย่างเดียว ในการทำหน้าที่ควบคุมระบบการสืบพยานตลอดจนสรุป ข้อเท็จจริงและวินิจฉัยตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดหรือไม่ จะกำหนดการลงโทษอย่างไร อัตราโทษ เท่าใด โดยอาจจะมีผู้พิพากษาอาชีพคนอื่นร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีด้วยก็ได้ ขึ้นอยู่กับ กฎหมายวิธีพิจารณาคดีของแต่ละประเทศที่กำหนดไว้ แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากแนวคิดในสังคมได้ มีการเปลี่ยนแปลงไป ในหลายประเทศจึงมีการนำระบบคล้ายคลึงกับระบบลูกขุนมาใช้ในบางศาล

เช่นระบบผู้พิพากษาสมทบ เป็นต้นทำให้การพิจารณาคดีในบางศาลมีองค์คณะผู้พิพากษาที่ประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพและบุคคลที่มีใช้ผู้พิพากษาอาชีพหรืออาจเรียกกันว่า ผู้พิพากษาสมทบ (Lay Judge) ประกอบกันเป็นองค์คณะก็ได้ โดยที่องค์คณะที่ประกอบด้วยผู้พิพากษาทั้งสองประเภทนี้ ต้องวินิจฉัยตัดสินทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายร่วมกัน ไม่ได้แบ่งแยกว่าผู้พิพากษาสมทบรับฟังพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงและผู้พิพากษาอาชีพวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายแต่อย่างใด ซึ่งในการประชุมคดีนั้น ผู้พิพากษาสมทบก็ถือว่ามีความเสี่ยงหนึ่งเสี่ยงเท่ากับผู้พิพากษาอาชีพที่สามารถกำหนดอัตราโทษที่จะลงแก่จำเลยได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งแตกต่างกับลูกขุนที่ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยได้

หลักการของการนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวก็ได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน(People Participation in Judicial Process)²⁴เช่นกัน กล่าวคือผู้พิพากษาสมทบบังคับกำเนิดจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบกระบวนการยุติธรรม (Citizen Participation in the Judicial System) โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น ปัจเจกชนจึงควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคดีความในศาลของพวกเขาได้ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องร้องต่อรัฐหรือต่อเอกชนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสังคมกับรัฐในฐานะที่รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจอตุลาการ และทำให้ศาลซึ่งเป็นสถาบันหลักของรัฐในการใช้อำนาจอตุลาการ ไม่ห่างเหินกับประชาชนมากเกินไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่รัฐถ่ายเทอำนาจอตุลาการบางส่วนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้มีโอกาสในการตัดสินใจและพิสูจน์ถึงความผิดของบุคคลที่ถูกกล่าวหา มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีภายใต้ความเป็นอิสระ ด้วยความเป็นกลางและเป็นไปโดยทั่วถึงอย่างมีกำหนดเวลาที่แน่นอน ตัวอย่างเช่น การให้ประชาชนเข้ามาเป็นพยาน การให้เบาะแสแก่เจ้าหน้าที่ การเข้าเป็นคณะกรรมการต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม การให้ประชาชนเข้าไปทำหน้าที่เป็นลูกขุนในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลต่างๆ ซึ่งระบบการพิจารณาคดีของศาลที่มีการนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้นั้น ต้องถือเป็นการยืนยันได้ว่า ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในอำนาจอธิปไตยของประเทศโดยผ่านองค์กรตุลาการอย่างแท้จริง

²⁴ อภิสิทธิ์ เทพจันทร์, คมวัชร เอียงอ่อง, อโนชา หงส์บุรินทร์, ขวัญมงคล ทิพย์มโนสิงห์ “แนวทางการพัฒนาระบบคัดเลือก อำนาจอำนาจหน้าที่ และการตรวจสอบถ่วงดุล ผู้พิพากษาสมทบในศาลชั้นอุทธรณ์ในประเทศไทย” รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 2552 หน้า 19

ซึ่งหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ประชาชนอาจมีส่วนร่วมได้หลายรูปแบบ เช่น การให้มีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ช่วยของศาล หรือหลักเพื่อนของศาล (*Friend of The Court*) ซึ่งมีหลักการให้บุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่ความในคดี สามารถยื่นความเห็นทางกฎหมายเข้ามาในคดีเพื่ออธิบายข้อกฎหมายในคดีนั้น และให้แนวคิดแก่ศาลในการตัดสินคดีไปในทางใดทางหนึ่ง , การใช้วิธีการไกล่เกลี่ย โดยให้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่คู่ความในคดีเป็นผู้ไกล่เกลี่ยยุติปัญหาด้วยการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างคู่กรณี อันเป็นการลดภาระงานของศาล , การเลือกตั้งผู้พิพากษาโดยประชาชน ถือได้ว่าเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมโดยผ่านผู้แทนที่ได้รับเลือกเข้ามาเป็นผู้พิพากษา , การใช้ระบบลูกขุนในการพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพซึ่งลูกขุนนั้นเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาการกระทำผิดของจำเลยซึ่งอาศัยในท้องถิ่นนั้นเช่นกัน , การผสมผสานขององค์คณะผู้พิพากษา โดยมีผู้พิพากษาสมทบและผู้พิพากษาอาชีพมาร่วมกันพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษาทั้งสองประเภทจะต้องนั่งพิจารณาคดี รับฟังและตรวจสอบพยานหลักฐานร่วมกัน และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันก่อนที่จะทำการตัดสินคดี โดยที่ผู้พิพากษาสมทบ อาจไม่ใช่บุคคลที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย

การให้บุคคลภายนอกที่มีผู้พิพากษาอาชีพมาร่วมพิจารณาคดีในฐานะผู้พิพากษาสมทบ จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะคล้ายกับระบบลูกขุน แตต่างกันตรงที่การเป็นผู้พิพากษาสมทบเพื่อเข้าร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น เป็นสิทธิของประชาชนที่มีตามกฎหมาย แต่การเป็นลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่ต้องเข้าร่วมเมื่อถูกคัดเลือกให้ร่วมพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพ

ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจะมีอำนาจหน้าที่ในการเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี โดยจะมีการประชุมปรึกษาชี้ขาดคดีก่อนตัดสินพิพากษา รวมทั้งยังต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเหล่านั้นด้วย ซึ่งในการนี้ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจึงต้องมีคุณสมบัติที่พร้อมด้วยวุฒิ และมีความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ การให้คำปรึกษาแนะนำ และการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการคัดเลือกผู้พิพากษาสมทบจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ตลอดจนกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งให้เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบที่ต้องสั่งสมประสบการณ์ต่างที่ได้มาจากการปฏิบัติงานในศาล